Holnaptól a mozikban

Vámmentes házasság

Nem lehetetlen, hogy *Zsombolyai Jánost* ismét megvádolják néhányan; rózsaszínű turistafilmet készített magyar—finn koprodukcióban. A közönség — és a kritikus — ilyenkor arra gondol: bár láthatna időnként jól sikerült rózsaszínű turistafilmeket is. (Ebben a mondatban az „időnként" és az „is" legalább olyan fontos, mint a „jól sikerült".) Zsombolyait ugyanis első önálló rendezésű játékfilmje, a Kenguru után érte az a vád, hogy rózsaszínűre festi a valóságot. Egy olyan film után mondták ezt, amelynek fiatal hőse, sógora kegyeiből, éjszakánként egy konyhában húzhatta meg magát, élete nagy vágya az volt, hogy a teherautó sofőrülését egy kamion pilótafülkéjével cserélje fel, s ünnepi öröme, amikor külföldről egy extra dzsekit hozott a barátja. Csakhogy Zsombolyai ezt nem tragikus felhangokkal, mélabús lassúsággal, hanem frissen, elevenen — jó zenével — az irónia felhangjaival gazdagítva adta elő.

A Vámmentes házasság is olyan, mintha valóban egy kellemes turistavígjáték lenne. Nos, kellemes is, vígjáték is — nem kevés keserűséggel. Ezt azonban mindig a nevetés édesebb ostyájába csomagolva kapjuk. (Kivéve talán a befejező részt, ahol a mondanivaló orvossága picit kesernyés ízt hagy a szánkban.) S közben a film nem fordít hátat választott műfajának. Nem kíván a mélylélektani dráma súlyos pózában, a dokumentum-játékfilm szikárságában, a szatíra kegyetlenségében, a szürrealista vízió gazdagságában tetszelegni. Megmarad egy élvezhető vígjáték keretei között, ami nem jelent feltétlenül elfordulást a valóságtól, s szerény, de eredeti gondolataival mintegy kitapogatja a műfaj határlehetőségeit is.

Alaphelyzete sajátosan magyar: egy taxisofőr lány úgy szeretne Svédországba, nyilván állampolgársággal még nem rendelkező, disszidens szerelméhez kijutni, hogy az állandó hazatérés lehetőségeit se veszítse el. Ezért rábeszél — nem is annyira ő, mint inkább két élelmes barátnője, akiktől az ötlet is származik — egy finn fiút, hogy kössenek látszatházasságot a papírok miatt. A kedves finn fiatalember, bár először alig érti, miről van szó, végül rááll. A három barátnő utazik hát Helsinkibe az esküvőre. A finn fiú vidéki szülei rendkívül komolyan veszik a házasságot, amit végül egyre kínosabban, ünnepélyes és hagyományos keretek között kell a fiataloknak megkötniük. A helyzet nem lepleződik le a nyilvánosság előtt, de egyre többen sejtik, itt valami nincs rendben. S ezzel a furcsa, levegőben megdermedt feszültséggel fejeződik be a film a Finnországban nem annyira pajzán, mint inkább méltóságteljes Szentiván-éj hajnalán.

A történet nem sokat árul el arról, mit is lehet látni a mozivásznon. Például a fergeteges tempóból, ami a história kétharmadának kibomlására jellemző. Alig van magyar film, amelyiknek ilyen ritmusa lenne! Arról sem árulkodik a történet, ami talán Zsombolyai legfőbb erénye: a hétköznapi élethelyzeteket úgy tudja a kamerák elé rendezni, hogy mindig talál valami eredeti nézőpontot, a díszletnek, kelléknek olyan összeállítását, s legfőképpen a színésznek a környezetéhez való viszonyában olyan mozzanatot, amely eredetivé és természetessé teszi a legköznapibb jeleneteket is. S miközben az ilyen jelenetekben — a dialógusok jóvoltából is — a humor dominál, csak úgy mellékesen, a háttérben drámák, ha nem tragédiák sejlenek fel. Éppen csak annyira, amennyire az alapsztori és a műfaj még megengedi.

Tom Wentzel és Kiss Mari

Igazi csatát azonban Zsombolyai *a színészekkel nyert*. Nemcsak szövegeikben, hanem magatartásukban, mozdulataikban is annyira hitelesek, természetesek, mintha magánéletüket élnék a kamerák előtt. (S a nézők számára teljesen érdektelen, hogy ezt a rendezőnek a profi művészekből mint színészi teljesítményt sikerült „kihoznia", vagy valóban a színészek magánemberi tulajdonságait tudta a kamerák előtt leleplezni és bemutatni. Alighanem mind a kettőről szó van.) *Margittay Ági* annyi közönséges, sőt ordenáré nőfigura után itt most egy kemény, ám érzékeny, felhangjaiban most sem finomkodó, de szeretetteljes, anyás asszonyt formál, aki a gyakorlatiasságot és a jó szívet próbálja szinkronba hozni. *Esztergályos Cecília* is emlékeztet bohócfiguráinak változatos sorára, de a „cilikés" báj és humor, meg vállalkozókedv mögött mintha a magány félelmének riadalma is felbukkanna alakításában.

Kiss Marinak kell a legkonvencionálisabb szerepet játszania. S ebben nemcsak a vígjáték szerelmes hősnőjének kicsit mindig sablonos alakja a ludas, hanem valamelyest a forgatókönyv is. A film vége az ő helyzetét tette a leglabilisabbá: nem nagyon lehet azonosulni vele. A forgatókönyv nem döntötte el, miért izguljunk: feküdjön végre össze „fogadott férjével" vagy legyen hűséges távollevő szerelméhez, akiért ezt az egész hajcihőt vállalta. Az ilyen típusú filmnél ez a labilitás csak egy bizonyos ideig elviselhető. A néző — ma már — elviseli a hagyományos happy end hiányát, de *irányának* hiányát nehezebben. Kiss Mari mégis képes egy vidéki cselédlány tenyeres-talpas bumfordiságát egy sokat tapasztalt pesti taxisofőrnő keménységével színezni és hitelesíteni a menyasszony alakját. *Tom Wentzel*, a finn fiú pedig az északi fiatalemberek minden vonzó tulajdonságával állítja elénk a természethez is közel álló, de a nagyvárosi élethez szokott, kicsit mindig magába — olykor az italba — forduló jólelkű férfiút. *Ragályi Elemér* a módjával adagolt turista anzikszképek mellett a számára kevésbé otthonos finn körülmények között is megteremtette fényképezésével a film természetes könnyedségének alapstílusát.

Végül is a Vámmentes házasság nem remekmű, nem a magyar filmművészetet megváltó alkotás, csak kellemesen, okosan és jól szórakoztató film. S ez olyan hiánycikk, hogy ettől a finn—magyar koprodukció külön is felértékelődik szemünkben.

Bernáth László

● *Akik megengedhetik maguknak, hogy éjszakába nyúló műsorokat is nézzenek, azoknak figyelmébe ajánlom a tegnap indult nyugatnémet sorozatot. Az időn kívül egyetlen feltétel szükséges csak hozzá, a természetes érdeklődés az emberi test működése iránt. A bemutatkozó adás alapján arra következtethetünk, hogy a sorozat népszerű tudományos formában közli az alapvető ismereteket — valóban tudományos alapon és valóban népszerűen. A műfajt tehát komolyan veszi, de emellett van még egy rendkívül nagy erénye. A népszerűsítő és tudományos hevület nem feledtette el a készítőkkel azt az egyszerű tényt, hogy — mindannyiunknak van testünk. Következésképp a tárgyalásmód olyan, amely nem hagyja ki a számításból nézőinek mindennapi tapasztalatát. Mondhatnánk, testünk használatának élményeire építi fel a tudományos magyarázatok részleteit, s ezeket a „saját élményeket" stílusosan, tárgyszerűen és ügyesen eleveníti fel szinte csak villanásnyi filmjelenetekkel. A narrátor láthatatlan, a rajzos trükkillusztrációk, mikroszkópos felvételek, demonstrációs kellékek uralják a képet, akárcsak a népszerű tudományos filmek televízió előtti — mondjuk klasszikus — korszakában. A Testünk főcímet viselő sorozat nyitó részének témája — a férfi volt. Egy hét múlva természetesen tehát a nő következik. Az már, úgy érzem, nem annyira természetes, hogy a tévéújság tanúsága szerint kizárólag az érdeklődő felnőtteknek ajánlják az ajánlásra illetékesek ezt a sorozatot (nyomatékosítva a késői időponttal is). A tegnapi rész például olyan volt, hogy bízvást fel lehetne használni a sokat emlegetett, ám meg nem oldott iskolai szexuális felvilágosításban. Mert, mint tudjuk, a kamaszoknak is van testük, és ezt a testet élettani működésében, tárgyszerűen és értelmesen mutatta be ez az első filmrészlet.*

(bársony)

FAKULTÁCIÓ (2.)

A szervezés gondjai

Több órán át beszélgettünk a *fakultációról* a VI. kerületi *Kölcsey Ferenc Gimnázium* pedagógusaival: *Finta Tiborné* igazgatóval, *dr. Sütő Józsefné* igazgatóhelyettessel és *dr. Bátorfi Józsefné* tanárnővel, aki mint fakultációban tanuló diákok osztályfőnöke szerzett tapasztalatokat. Mindhármuk véleménye: *a fakultáció jó dolog, alaposabb, eredményesebb nevelő-oktató munkára ad lehetőséget, mint a hagyományos vagy a tagozatos forma.*

SZAKTUDÁS

Véleményükkel nem nehéz egyetérteni, hiszen aki *a második osztályban heti hét, a harmadikban pedig heti kilenc órában tanulja az érdeklődésének megfelelő tárgyakat*, jobban fölkészülhet a *felsőfokú stúdiumokra*, mint régen. Ha pedig nem szándékozik továbbtanulni — a Kölcseyből véve a példát — gépészeti műszaki rajz, könyvtárosi vagy mozigépésznek szükséges ismeretek birtokában már bizonyos *szaktudással* vállalhat állást.

Az sem kétséges, hogy a fakultációs csoportokban — amelyeknek létszáma legfeljebb 8—16 lehet —, *a nevelőmunka is elmélyültebb.* Egy-egy tanulóval bőven adódik alkalom az *egyéni foglalkozásra*, s a fakultációs csoportokban a hasonló érdeklődésű lányok és fiúk *jó közösséget* alkothatnak.

Ahhoz azonban, hogy a fakultáció előnyeit a diákok élvezhessék, az iskolában rendkívül gondos *szervezőmunkát* kell végezni, s a pedagógusoknak bizony jóval *többet kell vállalniuk*. mint korábban.

Aki valaha is részt vett *órarendkészítésben*, vagy csupán látta, többnyire az iskola valamelyik matematikusát, hogyan „sakkozik" kollégáival, a különböző tanulócsoportokkal és — nem utolsósorban — a helyiségekkel, az tudja: *az órarendet megcsinálni még egy általános iskolában is nagyon nehéz munka.* Hát még egy fakultációs rendszerben oktató gimnáziumban, ahol minden talpalatnyi helyet — a tantermeken kívül a szertárakat, klubszobát, olykor, uram bocsá' még az igazgatói irodát is — fel kell használni a tanórák megtartására.

Arról nem is szólva, hogy — szemben a korábbi lehetőségekkel — a fakultációs rendszerben az azonos *óráknak azonos időpontban kell lenniük valamennyi* — a Kölcsey esetében öt! — *párhuzamos osztályban.* S ez egyúttal azt is jelenti, hogy egy-egy tanár nem taníthat párhuzamos osztályban, *nem adatik meg számára a felkészülés könnyebbsége.* Az is nyilvánvaló mindebből, hogy a fakultációs rendszer „pedagógusigényesebb" a korábbinál.

Hogy erre miért van szükség, azt könnyű megmagyarázni. Azért, mert *minden tárgyat több más tárggyal lehet párosítani.* Például aki a közgazdasági egyetemre készül, az *matematika—történelem* fakultációt választ, aki viszont műegyetemre, az *matematika-ábrázoló geometria* tantárgycsoportot. Ugyanakkor mind a történelmet, mind az ábrázoló geometriát lehet más tárggyal társítani, s a variációkat csak úgy lehet kihasználni, ha a tanulók „vándorolnak" a tantárgyakhoz.

Ez az elkerülhetetlen vándorlás természetesen nevelési, fegyelmezési gondokat okozhat. A Kölcseyben az a módszer, hogy a tizenöt perces szünetekből tíz percet lehet lazítani, s öt perc alatt — erre figyelmeztető csöngetés szólít — kell eljutni a megfelelő helyre.

NEM CSODAMÓDSZER

A fakultáció tehát jó dolog — ebben megegyeztünk. Megéri a többletmunkát, hiszen *az, hogy szaktárgyaikat eredményesebben tudják oktatni, tanítványaik nevelésével elmélyültebben tudnak foglalkozni, kárpótolja a nevelőket a fáradságért.* Hasonlóan előnyös a fakultáció a diák szempontjából, hiszen *alaposabb tudást szerezhet, érettebb, tájékozottabb emberré formálódhat.*

Mindennek ellenére a fakultáció *nem csodamódszer.* Nemcsak élni lehet előnyeivel, hanem rosszul is használni azokat. A nyolcéves tapasztalattal rendelkező kölcseys nevelők *figyelmeztetése elsősorban a szülőknek szól:* semmiképpen se erőltessék gyermeküket olyan tantárgycsoportra, amelyet nem szeret, mondván: gyenge (például) matematikából, majd a fakultációban jobban megtanulja.

A fakultáció lényege éppen az, hogy minden diák *egyéniségére szabottan* tanulhat, fejlődhet.

Morvay István

GYEREKKÖNYVEK

Hideg? Meleg?

Réber László új leporellója, a *Hideg? Meleg?* azoknak a gyerekeknek szerez tanulságos mulatságot, akik még nem olvasnak, de akiknek ezek a groteszk képek segítenek eligazodni a világ alapfogalmaiban.

Különleges bájú rajzokkal jelent meg két új *Locspocs* könyv: az egyik a kis tengeri szörny izgalmas kalandjairól szól az emberekkel, a másikban pedig a kis tengeri szörny úszni tanul. Újra kiadták a *Negyvennégy pici pinty* című meséskönyvet *Réber László* illusztrációjával; *Danyil Harmsz* meséjét *Rab Zsuzsa* fordította. Az óvodások könyvespolcára készült *Bornemisza Endre Két fagyöngy* című meséskönyve. *Simai Mihály* írta, *Gaál Éva* illusztrálta *Az óra körbejár* című gyermekkönyvet. A *Tűrhető Lajos* című könyv *Nagy Katalin* írása. Azokhoz szól, akik már tudnak olvasni. Állatmeséket tartalmaz a *Centi barátai* című könyv, amelynek hőseit a rádióból ismerhetik a gyerekek. A *Mese a lótuszvirágról* című eredeti hindu illusztrációkkal teli könyv indiai meséket gyűjt csokorba. *Az a híres Háry János* címmel regénnyé dolgozta fel Garay János Obsitosát *Rónaszegi Miklós. Mikasz Pupkusz, a nagy vadász* című könyv írója litván szerző, és humoros története egy nagyokat mondó horgászról szól.

A HARMADIK SZÍNPADON

Tarelkin halála

Február 12-re tűzték ki a Nemzeti Színházban a legközelebbi bemutató előadást. Klasszikus orosz szerző műve kerül színre, *Szuhovo-Kobilin* darabja, amelynek Tarelkin halála a címe.

A fordítás *Elbert János* munkája, a rendező *Székely Gábor.* A címszerepet *Kun Vilmos* érdemes művész alakítja. Partnerei *Olsavszky Éva, Berek Kati, Benedek Miklós, Vajda László, Sinkó László,* és *Sarlai Imre.*

Alexander Vasziljevics Szuhovo-Kobilin 1817-ben született Moszkvában, és 1903-ban hunyt el Franciaországban. A Tarelkin halála komikus-tréfás játékát 1869-ben írta. Ez a darab nem először kap színpadot hazánkban. Magyar ősbemutatója 1974-ben volt *Komor István* beállításában a kaposvári Csiky Gergely Színházban. Budapesten egy évvel később a Huszonötödik Színház hozta színre.

SZÍNHÁZ

Erkel Színház: Turandot (2. bérlet, 3. ea., 7) — Zeneakadémia: Bächer Mihály zongoraestje (fél 8) — Nemzeti Színház: IV. Henrik I. rész (Ifj. bérl. II. sor., 1. ea., 7) — Madách Színház: Régimódi történet (7) — Kései találkozás (Ódry Színpadon, 8) — Vígszínház: Kakukkfészek (7) — Fővárosi Operettszínház: Chicago (J. bérl., 2. ea., 7) — Zsebszínház: Hol a színpad? (fél 8) — József Attila Színház: Hálószobakomédia (7) — Thália Színház: A japán szalon (7) — Vidám Színpad: Nyitott ablak (7); Örök randevú. Gyurkovics Zsuzsa sanzonestje (Kis Színpadon, fél 8) — Mikroszkóp Színpad: Hogyan? Tovább!! (fél 9) — Várszínház: A vihar (7) — Játékszín: Meierék (7) — Korona Pódium: Aprópódium (7) — Budapesti Gyermekszínház Liliomfi (du. 3); Profán ballada — Patt (Stúdió, 7) — Állami Bábszínház: A bűvös tűzszerszám (Jókai tér 10., de. 10) — Fővárosi Nagycirkusz: Jubileumi gálaműsor (fél 8).